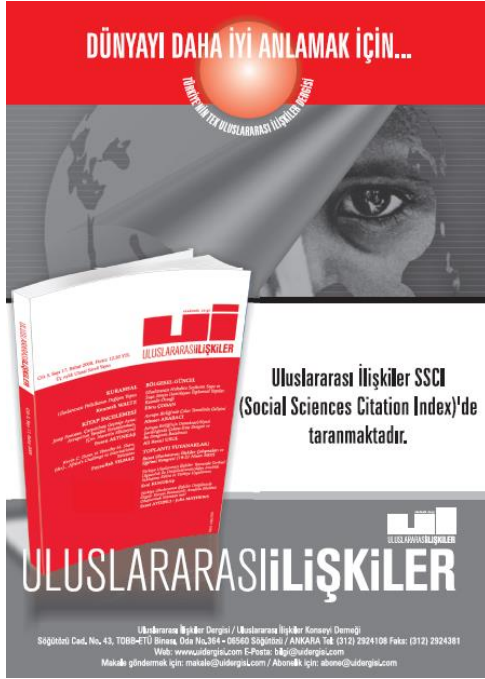

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com.tr

Web: www.uidergisi.com.tr

İnsaniyetçilik ve Türk Dış Politikası

Alpaslan ÖZERDEM*

* Prof. Dr., Güven, Barış ve Sosyal İlişkiler Merkezi, Coventry Üniversitesi

Bu makaleye atıf için: Özerdem, Alpaslan, “İnsaniyetçilik ve Türk Dış Politikası”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 13, Sayı 52, 2016, s. 129-149.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

İnsaniyetçilik ve Türk Dış Politikası

Alpaslan ÖZERDEM

Prof. Dr., Güven, Barış ve Sosyal İlişkiler Merkezi, Coventry Üniversitesi, Coventry.

E-mail: a.ozerdem@coventry.ac.uk

ÖZET

Bu makale Türk Dış Politikası ve İnsaniyetçilik arasındaki ilişkiye bakmaktadır. Son yıllarda hızla artan yardım bütçeleri ve çalışma bölgeleri ile Türkiye, insani yardım sektöründe küresel alanda aktif bir oyuncu haline gelmiştir. İnsaniyetçilik alanında böylesine hızlı genişleyen ve değişen rolünün Türkiye'nin dış politikası açısından ne anlama geldiğini incelemek için, bu makale ilk olarak insaniyetçiliğin Türkiye'de ve uluslararası ölçekte kavramsal ve tarihsel gelişimini sunmaktadır. İkinci olarak, Türkiye'nin 2011'den beri Somali'deki yardım programlarına angajmanı ülkenin hızlı bir şekilde değişen insaniyetçilik politikasını derinlemesine anlamak için kullanılmaktadır. Son olarak da, Somali tecrübesinden alınması gereken dersler sunulmaktadır.

Keywords: İnsaniyetçilik, İnsani Yardım, Türkiye, Somali, Dış Politika

Humanitarianism and Turkish Foreign Policy

ABSTRACT

This paper focuses on the nexus of humanitarianism and Turkish foreign policy. Turkey has become an active player in the humanitarian aid sector over the recent years with a significant expansion in its aid budgets and areas of focus. To investigate what such a rapid changing and increasing role in humanitarianism means for the Turkish foreign policy, the paper first undertakes a conceptual and historical review of humanitarianism for both Turkey and the international context. Second, the case study of Somalia is used to investigate how Turkey's foreign policy around humanitarianism has been undertaken in a highly challenging environment since 2011 and finally, the paper presents what lessons could be learned from this experience.

Anahtar Kelimeler: Humanitarianism, Humanitarian Aid, Turkey, Somalia, Foreign Policy

Giriş

İnsani yardım (*humanitarian aid*), afet, savaş ve silahlı çatışmalardan etkilenmiş insanların su, gıda ve barınma gibi yaşamsal ihtiyaçlarına cevap verilmesi ve korunmalarının bu ihtiyaç devam ettiği sürece sağlanmasıdır. Öte yandan insaniyetçilik (*humanitarianism*) ise, insani yardımı da içerecek şekilde, uluslararası hukuk, dayanışma, sosyal adalet ve yardım politikalarının oluşturulması bağlamında daha geniş bir kavramı ve uygulama alanını ifade etmektedir.¹ İnsaniyetçilik, bir kavram olarak belirlediğinden bu yana siyaset, partizanlık ve jeopolitik çıkarları kendinden uzak tutmaya çalışmış ve bunun için üç temel deontolojik ilke benimsemiştir: İnsancıl zorunluluk, tarafsızlık ve ayırım gözetmemek. “İnsancıl zorunluluk” (*Humanitarian Imperative*) prensibi, her nerede olursa olsun, insan ıstırabının önlenmesi ve dindirilmesini gerektirir.² Tarafsızlık (*neutrality*), herkesin güvenini kazanmak amacıyla, düşmanlıklara taraf olmamayı ve hiç bir zaman siyasal, ırksal, dinsel ve ideolojik nitelikteki ihtilaflara girmeme prensibidir. Ayırım gözetmeme (*impartiality*) ilkesi ise, insan ıstırabının en ivedi ve zaruri ihtiyaçlara öncelik vererek dindirilmesi sırasında milliyet, ırk, dini inanç, sınıf, siyasi düşünce gibi farklılıklar gözetilmeden hareket edilmesi demektir.³

Yardıma ihtiyaç duyana el uzatmak ve yardım etmek bütün kültür, din ve felsefelerde yer bulmuştur, örneğin, zekât vermek İslam dininin beş zorunlu unsurundan biridir. Fakat modern anlamda insaniyetçilik alanındaki en temel adımlar 18. yüzyıl Aydınlanma Çağı'nın etkisiyle atılmıştır.⁴ Öte yandan, “uygarlaşmamışları uygarlaştırmak” savını öne süren sömürgecilik döneminin emperyalist misyonerlik ve hayırseverlik faaliyetleri de insaniyetçilik kavramının şekillenmesinde önemli rol almıştır. Daha sonra, 19. yüzyılın savaş ortamlarında insancıl davranışa belli standartlar oluşturmak için önemli gelişmeler yaşanmıştır. Örneğin, 1859 Solferino Savaşı insaniyetçilik kavramı için önemli bir dönüm noktasıdır. Çünkü İsviçreli işadamı Henry Dunant savaş sırasında yaralanan askerlerin yaşadığı insanlık dramından çok etkilenmiş ve eğitilmiş tıbbi personel yetiştirilmesi önerisiyle 1863’de Uluslararası Kızıl Haç Komitesi’nin kurulmasını sağlamıştır. 20. yüzyılda ise, Uluslararası İnsancıl Hukuk’un oluşmasını sağlayacak altyapı ortaya çıkmış ve takiben savaşın modern yasaları 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmeleri ile 1949 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde inşa edilmiştir.⁵

1 Türk Dil Kurumu tarafından “Eski Yunan ve Latin kültürünü en yüksek kültür örneği olarak alan ve Orta Çağın skolastik düşüncesine karşı 16. yüzyılda doğan felsefe, bilim ve sanat görüşü, hümanizm, hümanizma” olarak tanımlanan “İnsancılık”, *humanitarianism* kelimesinin Türkçe karşılığı olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Fakat insanlık için adil bir toplum yaratmak özlemiyle insani yardım çerçevesinde belli bir doktrin ve uluslararası anlaşmalar ışığında gelişmiş ve bunun yanında da dayanışma ve eylem gerekliliğini ifade eden bir kavram olarak, “İnsancılık” terimi “*humanitarianism*” kelimesini tam karşılamamaktadır. Bu nedenle de bu makalede “İnsaniyetçilik” terimi tercih edilmiştir. Bkz. Alpaslan Özerdem and Gianni Rufini, “Humanitarianism and the Principles of Humanitarian Action in Post-cold War Context”, Sultan Barakat (der.), *After the Conflict: Reconstruction and Development in the aftermath of Conflict*, London, I. B.Tauris, 2005, s.167-176; Tony Vaux, “Humanitarian Trends and Dilemmas”, *Development in Practice*, Cilt 16, No.3, 2006, p.240-254.

2 Türk Kızılay’ı, “*Humanitarian Imperative*” prensibinin karşılığı olarak “İnsaniyetçilik” terimini kullanmaktadır. Fakat kavram karmaşası yaratmamak için bu makalede “insancıl zorunluluk” terimi tercih edilmiştir. Bkz. <http://atasehir.kizilay.org.tr/Default.aspx?menuID=1936>, (Erişim Tarihi 10 Eylül 2016).

3 Bkz. Michael Barnett, *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 2011; Jean Pictet, *The Fundamental Principles of the Red Cross: A Contemporary*, Cenevre, Henry Dunant Institute, 1979; David Rieff, *A Bed for the Night: Humanitarianism in Crisis*, Londra, Vintage, 2002; Hugo Slim, “Relief Agencies and Moral Standing in War: Principles of Humanity, Neutrality, Impartiality and Solidarity”, *Development in Practice*, Cilt 7, No.4, 1997, p.342-352; Thomas Weiss, *Humanitarian Business*, Cambridge, Polity, 2013. Bu 3 temel ilkenin yanında Kızılay-Kızılhaç Hareketi kendi yardım çalışmaları için dört insani yardım ilkesi daha benimsemiştir: Bağımsızlık (*Independence*), Gönüllü Hizmet (*Voluntary Service*), Birlik (*Unity*) ve Evrensellik (*Universality*). Ayrıntılar için bkz. <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).

4 Antonio Donini, *The Golden Fleece: Manipulation and Independence in Humanitarian Action*, Londra, Kumarian, 2012.

5 Bkz. Geoffrey Best, *War and Law Since 1945*, Oxford, Oxford University Press, 1994; A. Durand, “Origin and Evolution of the Statues of the International Red Cross”, *International Review of the Red Cross*, Cilt 23, No.235, 1983, p.175-208;

Günümüzde, silahlı çatışma ve felaket bağlamında insanietçiliğin etik meşruiyeti konusunda önemli bir uluslararası görüş birliği vardır. Çeşitli eski ve yeni insani anlayışlar uluslararası siyaset içinde merkezi konumdadır. Uluslararası İnsancıl Hukuk'un norm ve kuralları BM Güvenlik Konseyi'nin silahlı çatışma üzerine verdiği kararlara düzenli olarak referans olmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri Uluslararası Hukukta devletlerin veya silahlı grupların şiddeti kullanma hakkından bireyin şiddetten korunması hakkına doğru yaşanan normatif değişimdir.⁶

Fakat insanietçilik bir doktrin olarak aynı zamandan batı-merkezli bir ideolojiyi de temsil etmektedir. Bu çerçevede Uluslararası toplum adıyla tahayyül edilen aktör, uluslararası bir ortak amaç ve dayanışmanın var olduğu varsayımıyla savaş ve afetlerden etkilenmiş ya da "az gelişmiş" ve "ilkel" toplumlara yardım elini uzatmakta ve hayırseverlik yaptığını öne sürmektedir. Fakat sıklıkla görülen odur ki "merhametli" uluslararası toplum aslında kendi değerleriyle harmanladığı insanietçiliğini neoliberal bir perspektiften çatışma ve afetlerden etkilenmiş toplumlar üzerine empoze etmektedir.⁷İnsanietçilik bazen de Kosova, Afganistan, Irak ve Libya'da olduğu gibi neoliberal müdahalecilik (*liberal interventionism*) için de bir neden olarak kullanılabilir.

Bu arada, insanietçilik kavramı Türkiye'de yeni yerleşmeye başlamış olmakla beraber, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana, özellikle de son on yılda Türkiye de dünya genelinde afetle mücadele, insani yardım ve barışı inşa alanlarında cömert bir bağışçı olarak ortaya çıkmıştır. 23-24 Mayıs 2016'da Birleşmiş Milletler tarafından ilk defa düzenlenen Dünya İnsani Yardım Zirvesi'ne Türkiye'nin ev sahipliği yapmış olması da, insanietçilik alanındaki artan öneminin bir göstergesidir.⁸ Geleneksel olarak daha çok kendi coğrafyasında insani yardım yaparken gördüğümüz Türkiye, özellikle 2010'dan bu yana Afrika'daki insani yardım girişimlerini hızlı bir şekilde büyük boyutlara taşımıştır. Bunu yaparken de ulaşım bağlantıları, ticaret ve eğitim gibi yumuşak güç araçlarının koordineli olarak kullanılması belirleyici etmen olmuştur. Öte yandan, Suriye'de 2011'den bu yana devam eden iç savaşla beraber Türkiye'deki Suriyeli mülteci sayısı Mart 2016'de 2.7 milyonu bulmuştur. Bu mültecilerin sadece 300 binine yakını göreceli olarak koşulların daha iyi olduğu kamplarda kalmakta, geri kalanı ise ülkenin değişik yerlerinde kendi kaynaklarıyla yaşamlarını idame ettirmeye çalışmaktadırlar.⁹Türkiye, 10 milyar dolar gibi büyük bir bütçeyi Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere insani yardım işleri için ayırmış olmasına rağmen, ülkedeki Suriyeli mülteci krizi katlanarak devam etmektedir.

Gerek Afrika'da gerekse kendi bölgesinde Türkiye'nin insanietçilik politikasındaki bu değişimlerin nedenlerinin ne olduğu ve genel anlamda Türkiye dış politikası ile nasıl bir çerçevede ilişki kurduğu bu makalenin ele alacağı konulardır. Bunu detaylı bir şekilde yapabilmek için de Somali, örnek çalışma olarak ele alınacaktır. Türkiye'nin 2011'den beri Somali'deki yardım programlarına angajmanı ülkenin hızlı bir şekilde değişen insanietçilik politikasını derinlemesine anlamak için

Steven Pinker, *The Better Angels of Our Nature: The Decline of Violence on History and Its Causes*, London, Allen Lane, 2011; Bertrand Taithe, "Humanitarian History?", R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, Londra, Routledge, 2015.

6 Bkz. Hugo Slim, "Putting the Individual at the Humanitarian Centre", UN OCHA (der.), *The Humanitarian Decade: Challenges for Humanitarian Assistance in the Last Decade and into the Future, Volume II*, New York, UN OCHA, 2004; Oliver Ramsbotham, Tom Woodhouse ve Hugh Miall, *Contemporary Conflict Resolution*, Second Edition Cambridge, Polity, 2005; M. Kapila, "The Red Cross and Red Crescent", R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, Londra, Routledge, 2015.

7 Michael Barnett ve Thomas Weiss, (der.), *Humanitarianism in Question: Politics, Power, Ethics*, NY, Cornell University Press, 2008.

8 Ayrıntılar için bkz. <http://whsturkey.org/tr>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).

9 "Syria Regional Refugee Response", UNHCR, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, accessed, (Erişim Tarihi 7 Nisan 2016).

kullanılacaktır. Makaleye ampirik veri kaynağı oluşturmak için Haziran 2014’de Somali’nin başkenti Mogadişu’da gerçekleştirilen saha çalışması kullanılmıştır. Bu saha çalışmasında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Türk Kızılay’ı, Türk Diyanet Başkanlığı Vakfı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İnsani Yardım Vakfı (İHH) ve Yardım Eli gibi Türkiye kökenli yardım aktörlerin yanı sıra, *Zam Zam* gibi Somali yardım kuruluşları ile de bir dizi görüşme gerçekleştirilmiştir.

Uluslararası Alanda İnsaniyetçilik Kavramının Gelişimi ve Uygulamaları

Yukarıdaki ilkeler ve evrensel uygulanabilirliği göz önüne alındığında, insaniyetçiliğin temelde apolitik olması gerekir. Fakat siyasi bir dünyada doğduğundan hayırseverlik ve siyasetin karışımı olarak gelişmiştir. Nitekim insaniyetçiliği 19. yüzyılda karakterize eden hayırseverlik etiği idi ki bu da “mağdurlar mağdur olma statüleri gereği yardımı hak ederler” düşüncesi üzerine kurulmuştu.¹⁰ Fakat 1960 ve 1970’lere gelindiğinde insaniyetçilik vizyonu büyük ölçüde sosyal adalet ve insan hakları esaslı siyasi bir pozisyon geliştirmiştir. Bu yeni ve siyasi açıdan farkındalığı daha yüksek insaniyetçiliğin gerçekleştiği bağlam önemlidir. Çünkü kolonileşmenin sona erdirilmesi (*decolonization*) süreçlerini, kurtuluş mücadelelerini ve BM sisteminin büyümesini içermektedir ve tümü bu yeni perspektifin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Küresel Kuzey’de 1960 ve 1970’lerin insaniyetçiliği, savaşın ve yoksulluğun derin sebeplerini kaldırmaya adanmış dayanışma hareketleri ve sivil toplum kuruluşlarının çoğalmasına da eşlik etmiştir. Hatta bu kuruluşların birçoğu çoğunlukla çatışma veya insani krizlerin semptomlarının hafifletilmesiyle sınırlı kalan insani yardım yerine, kalkınma yardımını ve insan haklarının korunmasını vurgulamışlardır.¹¹

Öte yandan, küresel düzeyde iç savaşlarda görülen artış ve bunların sonucu insaniyetçilik alanının karşılaştığı operasyonel zorlukların çoğalmasına paralel olarak, 1990’ların başından itibaren insani yardım ilkelerine ilgi daha da artmıştır. Brown Üniversitesi’nin “Tedbirlilik İlkeleri” (*The Providence Principles*), Kızıl Haç Hareketi’nin “Davranış Kodu” (*Code of Conduct*) ve Sphere Projesi’nin “İnsani Yardım İlkeleri ve Kılavuzu” bu ilginin sonucu ortaya çıkan, insani yardım programlarına bir dizi ilke oluşturmak için gerçekleştirilmiş girişimlerden bazılarıdır.¹² Bunun en önemli sebebi de insani yardım sektörünün Soğuk Savaş sonrası dönemde gittikçe büyümesidir. O kadar ki, 2013’de 18 milyar dolar değerinde insani yardım dünyanın dört bir köşesindeki afet, savaş ve insani kriz mağduru insanlara ulaştırılmıştır.¹³ Küresel boyutta insani yardım sisteminin en önemli aktörleri Birleşmiş Milletler, Kızılay-Kızılhaç Hareketi ile *Oxfam*, *Save the Children* ve *World Vision* gibi uluslararası yardım kuruluşlarıdır.¹⁴ Günümüzde insani yardım finansmanının çok büyük bir kısmı OECD ülkelerinden gelmekte olup, %25’i ise sivil toplum tarafından yardım kampanyaları ile toplanmaktadır.¹⁵ Başka bir

10 Barnett ve Weiss, *Humanitarianism in Question*.

11 Bkz. Nicholas Leader, *The Politics of Principle: The Principles of Humanitarian Action in Practice*, London, Humanitarian Policy Group Report 2 for the Overseas Development Institute, 2000; Taithe, “Humanitarian History?”

12 Hugo Slim, “Wonderful Work: Globalizing the Ethics of Humanitarian Action”, R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, Londra, Routledge, 2015.

13 “Global Humanitarian Assistance Report 2013”, *Global Humanitarian Assistance*, 2013, www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2013/07/GHA-Report-2013.pdf, (Erişim Tarihi 10 Mart 2015).

14 Ayrıntılar için bkz. <http://www.globalhumanitarianassistance.org/report/gha-report-2015>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).

15 Chloe Stirk, “Humanitarian Assistance from Non-State Donors: What is it Worth?”, *Global Humanitarian Assistance Briefing Paper*, 2014, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2014/05/Humanitarian-assistance-from-non-state-donors-2014.pdf>, (Erişim Tarihi 15 Mart 2015).

deyişle, insani yardım bugün önemli bir sektör haline gelmiştir ve uluslararası ilişkilerde önemli bir yere sahiptir. Fakat aynı zamanda, yaygın popülerliğine rağmen, günümüz insanîyetçiliği ilkelerinin uygulanmasında çok sorunlu bir noktaya da gelmiştir.

Aslında, 1990'ların ilk yılları insanîyetçilik anlamında, askeri, diplomatik, insani ve kalkınmacı araçları da içeren entegre bir siyasi çerçevede krizlere koordineli bir yaklaşımla umutları artırmıştı. Hatta bu yıllarda insanîyetçilik alanında Mozambik, Kamboçya ve Orta Amerika gibi giderek artan sayıda "başarı öyküleri" ortaya çıkmıştı.¹⁶ Askeri bileşenin kullanılması, insani yardımı desteklemeyi ve korumayı hedeflemiş ve insani yardıma daha güvenli bir iklim oluşturulması için barış operasyonları gerçekleştirilmişti. Bu taktiksel yaklaşım 1993'de Somali'deki iç savaştan etkilenen nüfusa insani yardımın ulaşması için BM gözetiminde ve General Çevik Bir'in komutasında gerçekleştirilen askeri müdahalede de kullanılmış, ancak bu süreçte yaşanan trajik gelişmeler uluslararası toplumun insani krizlere müdahale şevkini büyük ölçüde kırmıştır.¹⁷ Somali'ye kadar gerçekleştirilen barış operasyonlarında herhangi bir direnişle karşılaşmayan uluslararası müdahale güçleri, Somali'de yerel silahlı grupların saldırılarında önemli kayıplar vermiştir. Bu nedenle, Somali sonrası ortamda uluslararası toplum insani krizlere siyasi çözüm üretmek yerine, daha düşük ortak payda olan insani yardımın sağlanmasına yönelmiştir. Bu yeni insanîyetçilik yaklaşımı "insani yardım yap ama siyasetten uzak dur" şeklinde özetlenecek bu yeni insanîyetçilik yaklaşımı 1994'de Ruanda'da yaşanan soykırım ve sonrasında çok acı sonuçların oluşmasına katkıda bulunmuştur. 800 bin kişinin öldürüldüğü bu soykırım uluslararası toplumun gözü önünde gerçekleşmesine rağmen ne siyasi ne de askeri bir yanıt bulamamış, 450'den fazla insani yardım organizasyonu da önemli bir koordinasyon sorunu yaratarak, Ruandalı mültecilerin kaçtığı Kongo'daki insani yardım operasyonuna katılmıştı.¹⁸

Bu noktada Kongo-Goma'daki insanlık dramı, insani yardım operasyonlarında yaşanan yanlışlıklardan dolayı daha da kötüleştiğinden insanîyetçiliğin uluslararası platformlarda sorgulanmasına neden olmuş ve krizlere cevap vermedeki siyasi yetersizliğin insani yardımla telafi edilmeye çalışılması sert şekilde eleştirilmiştir.¹⁹ O kadar ki insani yardım kurumlarının sonu gelmeyen krizlerde siyasi açığı kapatmak amacıyla öne sürülmelerini tarif etmek için bu yıllarda "insani tuzak" (*humanitarian trap*) kavramı kullanılmaya başlanmıştır. İnsanîyetçiliğin kendi içinde yaptığı eleştiriler ise genel olarak verimlilik ve etkinlik sorunları, koordinasyon ihtiyacı, operasyonlar için daha geniş politika çerçevelerinin eksikliği, hükümet-sivil toplum ve askeri aktörler arasındaki insani yardım ilkelerine aykırı işbirliği gelişmeleri, üçüncü taraf yardımının çatışmaları uzatabildiğine dair artan bir bilinçlenme ve giderek artan bir şekilde siyasetin nötr insani yardım alanını etkilemesi üzerine yoğunlaşmıştır.²⁰ Mary Anderson (1999) tarafından geliştirilen "Zarar Verme" (*Do No Harm*) anlayışı da bu dönemde alınan dersler üzerine oluşturulmuş, insani yardımların aslında hep yarar getirmediğini ve bazen kriz kurbanlarının bu yardım programlarından aslında zarar görebileceği konusunda uluslararası toplumu uyarmıştır.

16 Barnett ve Weiss, *Humanitarianism in Question*.

17 Walter Clarke ve Jeffrey Herbst, "Somalia and the Future of Humanitarian Intervention", *Foreign Affairs*, Cilt 75, No.2, s.70-81.

18 Bkz. François Audet, "Humanitarian Space", R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, Londra, Routledge, 2015; Taithe, "Humanitarian History?"

19 Ayrıntılar için bkz. <http://odihpn.org/magazine/the-joint-evaluation-of-emergency-assistance-to-rwanda/>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).

20 Bkz. Özerdem and Rufini, "Humanitarianism and the Principles of Humanitarian Action", s.167-176; Fiona Terry, *Condemned to Repeat? The Paradox of Humanitarian Action*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 2002.

NATO'nun Bosna-Hersek'teki müdahale kararı sonrası insaniyetçilik çerçevesi 1995 yılında önemli bir değişikliğe uğramıştır. Askeri aktörlerle ilişkilerdeki geleneksel sıkıntılara rağmen, birçok insani yardım kuruluşları beş yıl süren iç savaşın bitmesinde katalizör olarak askeri müdahalenin rolünü memnuniyetle karşılanmıştır. Bosna-Hersek'teki bu gelişmeler askeri ve insani sektörler arasındaki geleneksel güven eksikliğini ortadan kaldırma yönünde önemli bir adım olmuş ve yeni bir sektörel yaklaşımı mümkün kılan kültürel ve politik koşulların oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Yüzyılın bitimine gelindiğinde, bu "yeni" insani yardım ilişkisi farklı bir safhaya ulaşmıştır. Bu yeni çerçevede insani ve siyasi hedefler arasındaki bulanıklık ve insan hakları sorunları nedeniyle bazı taraflar için insani yardım sağlamamak sürecin en önemli özellikleri olarak ortaya çıkmıştır.²¹ Bu eğilimin doruk noktası 1999 Kosova Savaşı ve ardından Afganistan (2001) ve Irak (2003) askeri müdahaleleri olmuştur. İnsani yardım ilkeleri insan haklarının korunması için gerçekleştirildiği iddia edilen "insani savaşlar" (*humanitarian wars*) çerçevesinde sıklıkla ihlal edilmeye başlanmış ve insani yardım kurumları savaşı gerçekleştiren hükümetlerden fon almaya başlamışlardır. Bu bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerinin sonuydu ve ABD Hava Kuvvetleri'ne ait uçakların Afganistan'a hem bomba hem de gıda paketlerini eşzamanlı olarak atmasıyla mükemmel bir şekilde sembolize edilmişti. Hatta bazı insani yardım kurumları, G.W. Bush'un "Ya bizimlesiniz ya da bize karşı" siyasetinden dolayı çok önemli bir ikileme karşılaşmış, Afgan askeri müdahalesine taraf olmadıklarında gelecekte ABD'den yardım fonu alamayacakları şeklinde açıkça tehdit edilmişlerdi.²²

Afganistan ve Irak operasyonları sonrası insaniyetçiliğin sınanması yeni insani krizlerle devam etmiştir. Aralık 2004'de Hint Okyanusu'nda yaşanan tsunami felaketinden sonra genel olarak gösterilen başarılı performans, insani yardım ilkelerinin göreceli olarak "doğal" afet ortamlarında, çatışmadan etkilenmiş bölgelere nazaran daha kolay uygulanabilirliğinin altını çizmiştir. Fakat takip eden yıllarda "Arap Baharı" sonrası ortamda Libya ve Suriye ile alakalı olarak insaniyetçilik yine sorgulanmaya başlamıştır. İnsani Güvenlik kavramı ve uygulamasıyla 1994-2005 yılları arasında bir seri uluslararası komisyon ve BM zirveleriyle şekil alan "Koruma Sorumluluğu" (*Responsibility to Protect – R2P*) ilkesi²³, Libya'da Kaddafi rejiminin BM Güvenlik Konseyi izniyle bir askeri müdahale ile Mart 2011'de yıkılması için kullanılmıştır.²⁴ Libya'da "Koruma Sorumluluğu" ilkesine çok değer veren ve sonuna kadar kullanan uluslararası toplum 2011'den bu yana devam etmekte olan Suriye iç savaşında ise tamamen 1993 Somali müdahalesi sonrası yaşanan ortamdaki gibi siyasi çözüm yerine, insani yardım sağlamakla krize yanıt vermeye çalışmaktadır.

300 binin üzerinde kişinin öldüğü, 7 milyon kişinin ülke içinde yerinden oynatıldığı ve bir o kadar kişinin de mülteci olmak durumunda kaldığı Suriye'de "insani" sıfatı yine en yanlış yerlerde kullanılmaktadır. İç savaşın birçok askeri aktörüne insani yardım adı altında doğrudan destek sağlanmakta ama iç savaşın ıstırabını en çok yaşayan siviller için siyasi çözüm üretilmemektedir. 2015'den bu yana Türkiye'nin batı kıyılarını kullanarak Yunan adalarına ve oradan da Batı Avrupa ülkelerine ulaşmaya çalışan Suriyeli ve diğer ülkelerden gelen yüzbinlerce mülteci ve sığınmacı yeni

21 Bkz. Audet, "Humanitarian Space".

22 Bkz. Alpaslan Özerdem, "Humanitarian Cost of the Media's Military Embeddedness in Afghanistan", Richard L. Keeble ve John Mair (der.), *Afghanistan, War and the Media: Deadlines and Frontlines*, London, Abramis, 2010, s.167-176; Laura Hammond, "Neutrality and Impartiality", R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, Londra, Routledge, 2015, s.87-97.

23 Alex J. Bellamy, "The Responsibility to Protect", R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, London, Routledge, 2015.

24 Joel Gillin, "Libya is yet another Reason to be Wary of Humanitarian Interventions", *New Republic*, 2015, <https://new-republic.com/article/121085/libya-no-model-humanitarian-intervention>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).

insanlık dramlarıyla karşı karşıya kalmakta, binlercesi göze aldıkları bu tehlikeli kaçışta hayatlarını kaybetmektedirler. Mülteciler Avrupa'da açıkça istenmemekte, insanietçiliğin temel ilkesi olan "insancıl zorunluluk" tamamen göz ardı edilmektedir.²⁵ Avrupa Birliği ve Türkiye arasında Mart 2016'da ulaşılan anlaşmayla da Türkiye yasal olmayan yollarla topraklarından Avrupa Birliği ülkelerine giriş yapan mülteci ve sığınmacıları geri almayı kabul etmiştir. Bu sürecin de insanietçilik için yeni zorluklar getireceği birçok uluslararası yardım kuruluşu tarafından dile getirilmiş ve mültecilerin Türkiye'ye gruplar halinde geri gönderilmesinin uluslararası hukukla ters düşmesinden dolayı süreç şimdiden ağır eleştiriler almıştır.²⁶

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye ve İnsanietçilik

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana Türkiye, Orta Asya'dan Balkanlar'a ve Orta Doğu'ya yayılan geniş bir yelpazede eski siyasi nüfuzunu yeniden kazanmaya çalışmaktadır. Bu politika, özellikle son beş yılda belirgin hale gelmiş ve Türkiye çatışmalarda arabuluculuk, insani yardım, kalkınma ve genel olarak uluslararası ilişkilerde daha aktif olarak yer almaya başlamıştır.²⁷ Zaman zaman bölgesel çatışmalarda önemli bir barış arabulucusu rolü üstlenen Türkiye, BM barış operasyonları için de önde gelen bir ülke haline gelmiştir. Dahası, Türkiye özellikle Afrika'da afetle mücadele ve barışı tesis etme çabaları için cömert bir bağışçı, uluslararası insani ve kalkınma çabalarında önemli bir aktör haline gelmiştir. Örneğin, 2010 yılında, yaklaşık 1 milyar dolar olan resmi kalkınma yardımı (*Overseas Development Assistance - ODA*) ile Türkiye'nin ODA / GSMH oranı % 0,13 idi. Bu, OECD Kalkınma Yardımı Komitesi (*Development Aid Committee - DAC*) üyeleri Yunanistan, İtalya ve Kore gibi çok sayıda ülkeyle aynı seviyede idi. Öte yandan 2011'de ODA, 16 DAC ülkesinde düşerken, Türkiye'nin ODA yardımları %38 oranında artmıştır. Somali'de Türkiye, OECD'nin DAC-dışı üyeleri arasında en büyük bağışçı durumundadır.²⁸

Türkiye, 1990'ların başından itibaren Balkanlar gibi komşu bölgelerinde barışın tesisi, korunması ve inşası operasyonlarında aktif bir rol oynamaya başlamıştır. 1990'lı yılların ortalarında Bosna-Hersek'teki iç savaşta daha çok insani yardım sorumlulukları almış ve Kosova'da 1999'daki NATO askeri müdahalesinin ardından, daha geniş düzlemde devlet kurma ve çatışma sonrası yeniden yapılanma çabalarına katkılarıyla devam etmiştir (Türkiye Dışişleri Bakanlığı 2014). Ancak bu çoğunlukla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin BM ya da NATO çerçevesinde oluşturulan barış güçlerinde yer alması ve Türk Kızılay'ının insani yardım süreçlerindeki katkılarıyla olmuştur. Benzer şekilde, 2002

25 Bkz UNHCR "Syria Regional Refugee Response"; "Life and Death in Syria", *BBC News*, 15 Mart 2016, <http://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-841ebc3a-1be9-493b-8800-2c04890e8fc9>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).

26 Bkz. Matt Broomfield, "Refugee Crisis: EU Deportations to Turkey from Lesbos Continue Despite Protests", *The Independent*, 8 Nisan 2016, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-eu-deportations-to-turkey-from-lesbos-continue-despite-protests-a6974266.html>, (Erişim Tarihi 9 Nisan 2016); Murat Erdoğan, "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması", 2014, <http://www.hugo.hacettepe.edu.tr/HUGO-RAPOR-TurkiyedekiSuriyeliler.pdf>, (Erişim Tarihi 17 Şubat 2016); Selin Girit, "Türkiye-AB Göçmen Planı: Engellerle Dolu Bir Yol", *BBC Türkçe*, 2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160309_turkiye_ab_anlasmasi, (Erişim Tarihi 15 Mart 2016); UNHCR, "Syria Regional Refugee Response".

27 Bülent Aras, "Turkey's Mediation and Friends of Mediation Initiative", *Center for Strategic Research*, No.4, Aralık 2012, http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/12/SAM_Papers_No.4-Dec12.pdf, (Erişim Tarihi 10 Eylül 2016).

28 DAC, 24 üyesiyle dünyanın en büyük ikili kalkınma işbirliği kurumlarını bir araya getirmektedir. DAC üyeliği için önemli kriterlerden biri sağlanan yıllık yardımın miktarıdır (ODA/GNI oranının %0,20 olması ya da ODA miktarının 100 milyon dolardan fazla olması gibi). Bkz. <http://www.oecd.org/newsroom/developmentaidtodevelopingcountriesfallsbecauseofglobalrecession.htm>, <http://www.oecd.org/dac/stats/donorcharts.htm> ve <http://www.aideffectiveness.org/busanhl4/en/countries/europe-and-the-cis/717.html> (Erişim Tarihi 20 Şubat 2016).

Bonn Anlaşması sonrasında Afganistan'daki uluslararası barış inşası çabalarında, Türkiye güvenlik sektörü reformu gibi kilit alanlarda uluslararası toplum ile çalışmalar yapmış ve ülkedeki uluslararası güvenlik güçlerini şemsiyesi altına toplayan NATO'nun ISAF gücünü bir kaç kez de komuta etmiştir.²⁹

Türk yardım çabalarını artırmak için kritik dönüm noktası Türk siyasetinde de önemli bir değişime neden olan 2002 genel seçimleridir. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tek başına iktidara gelmiş ve Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasını da beraberinde getirmiştir. O zaman Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde, Türkiye'nin acil ve insani krizlere yanıt vermedeki rolü ve güvenilir bir ortak olarak arabulucu profili hızla yükselmiştir.³⁰ Bu dönemde Türk hükümeti İsrail ile güçlü ekonomik, siyasi ve diplomatik ilişkilere sahip olmasının yanı sıra, Lübnan'daki Hizbullah'tan Suriye'nin Esad rejimine kadar çok farklı aktörle konuşabilir durumdaydı. 2004'de Başbakan Başdanışmanı ve 2009'da Dışişleri Bakanı olan Ahmet Davutoğlu'nun "komşularla sıfır sorun" doktrini ile şekillenen Türk dış politikası, ülkenin insani yardım politikalarında da önemli değişikliklere neden olmuştur. AB üyelik müzakerelerinde önemli bir ilerleme kaydedildiği bu dönemde Türkiye, Ortadoğu'da bir serbest ekonomik alan oluşturmak ve karşılıklı vize muafiyetleri için Suriye, Ürdün ve Lübnan ile önemli adımlar atmıştır.³¹ Yine bu dönemde Türkiye'nin kendini petrol ve gaz zengini Orta Asya, Kafkasya ve Ortadoğu ülkeleri ile Avrupa'daki pazarlara bağlayan bir "enerji köprüsü" haline getirmek için 1990'larda başlayan süreçler daha da konsolide olmuştur.³² 2010'da, Brezilya ile işbirliği içinde, Türkiye nükleer yakıt takası anlaşması imzalamak için İran'ı ikna etmeyi başarmış, bu da ülkenin yükselen güç olarak uluslararası ilişkilerde 1990'lara göre çok farklı bir yere geldiğinin işareti olarak görülmüştür.³³

Uluslararası ilişkilerde çok daha geniş ve aktif katılımı ile Türk dış politikasındaki bu değişim birçok aktör için sürpriz olmuştur. Ülkenin dış politika amaçlarını genişleten ve bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu tarafından kontrol edilen coğrafyadaki siyasi nüfuzunu yeniden canlandırmak için yaptığı öne sürülen dış siyaseti ve bunun içinde ki insanîyetçilik politikaları, "Yeni Osmanlılık" olarak isimlendirilmiştir.³⁴ Yeni Osmanlılık argümanı ile aslında, 1950'lerden 1990'ların sonlarına kadar uluslararası ilişkilerde Batı'nın sadık müttefiki olarak kalan Türkiye'nin yükselen bir güç olarak artık kendi dış politikasını izleyerek uluslararası ilişkilere damgasını vurmak istediği tarif edilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun referans olarak kullanılması Türkiye'nin artık daha fazla Batı'nın gölgesinde bir dış politika izlemeyeceği ve kendi ekonomik gücü ile jeopolitik avantajlarını artan şekilde bu süreçlerde kullanmak isteyeceği ifade ediliyordu.³⁵ Küresel barış ve güvenlik için kritik

29 Karen Kaya, "Turkey's Role in Afghanistan and Afghan Stabilization", *Military Review*, July-August 2013, http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20130831_art007.pdf, (Erişim Tarihi 10 Eylül 2014).

30 Aras, "Turkey's Mediation and Friends of Mediation Initiative".

31 Aylin Güney ve Ali Tekin (der.), *The Europeanization of Turkish Public Policies: A Scorecard*, Londra, Routledge, 2010.

32 Bkz. James Gavin, "Policy in Turkey Drives Trade with Middle East", *MEED*, 2 Temmuz 2012, <http://www.meed.com/supplements/2012/turkey-and-the-middle-east/policy-in-turkey-drives-trade-with-middle-east/3143297>, (Erişim Tarihi 15 Ağustos 2014); Stephen Larrabee, "Turkey Rediscovered the Middle East", *Foreign Affairs*, July-August 2007, <http://www.foreignaffairs.com/articles/62649/f-stephen-larrabee/turkey-rediscovered-the-middle-east>, (Erişim Tarihi 20 Eylül 2014).

33 "Iran Signs Nuclear Fuel-swap Deal with Turkey", *BBC News*, 17 Mayıs 2010, http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/8685846.stm, (Erişim Tarihi 15 Ağustos 2014).

34 Deniz Bingöl McDonald, "Imperial Legacies and Neo-Ottomanism: Eastern Europe and Turkey", *Insight Turkey*, Cilt 14, No.4, 2012, s.101-120.

35 Ömer Taşpınar, "Turkey's Middle East Policies: Between Neo-Ottomanism and Kemalism", *Carnegie*, 7 Ekim 2008, <http://carnegieendowment.org/2008/10/07/turkey-s-middle-east-policies-between-neo-ottomanism-and-kemalism>, (Erişim Tarihi 17 Temmuz 2014).

kararlar alınırken büyük güçlerle aynı masada oturmak istediğini gösteren Türkiye, bu dönemde BM Güvenlik Konseyi'nin daimi olmayan üyesi olarak 2009-2010 dönemi için seçilmeyi başarmış, fakat 2015-2016 dönemi için yaptığı başvuru başarılı olamamıştır.³⁶

“Yeni Osmanlıcılık” argümanı içinde Türkiye'nin dünya çapında, özellikle Orta Doğu'da barış ve çatışma konularında artan katılımın Erdoğan'ın İslam dünyasının lideri olma arzusunun yansıması olduğu iddia edilmiştir.³⁷ Bu savı destekleyecek en güçlü örnek olarak da Ocak 2009'da Davos Zirvesi'nde İsrail Başbakanı Şimon Peres ile Erdoğan arasında yaşanan “one minute” krizi gösterilmektedir. Zira bu siyasi kriz Erdoğan'ı Ortadoğu'nun en popüler ve saygın siyasetçilerinden biri yapmıştır.³⁸ 2009 sonrası Türkiye-İsrail ilişkileri çeşitli diplomatik krizler nedeniyle giderek kötüleşmiş ve Gazze'deki İsrail ablukasını kırmaya çalışan bir Türk insani yardım gemisi olan Mavi Marmara'nın İsrail'in askeri müdahalesine maruz kalması ve dokuz Türk'ün ölmesi ile dibe vurmuştur.³⁹

Bu dönemde Türkiye Arap Baharı sırasında otoriter rejimlerden kurtulan Libya, Mısır ve Tunus gibi birçok Arap ülkesi için model olarak gösterilmiş ve bu krizler sırasında Erdoğan kendini “sokaklardaki insanların” siyasetçisi olarak konumlandırmayı başarmıştır.⁴⁰ Fakat Türkiye'nin yükselen dış dünyadaki popülerliği 2013 Gezi protestolarını takiben⁴¹ yaşanan siyasi çalkantılar, PKK ile yaşanan güvenlik sorunları, Kürt sorunu için 2009'dan beri devam eden Çözüm Süreci'nin Şubat 2015'de sona ermesi, özellikle Rusya ile yaşanan kriz ile Suriye iç savaşı çerçevesinde tecrübe edilen dış politika açmazları ve gittikçe otoriterleşme eğilimleri gösterilen siyasi yapı ile yeni bir safhaya evrilmiştir.

Bu süreçteki gelişmelere paralel olarak Soğuk Savaş'ın bitiminden bu yana ve özellikle de 2002 sonrası Türkiye'nin insani yardım politikası büyük bir değişime uğramıştır. Küresel ölçekte ama özellikle Müslüman ülkelerde gerçekleşen insani yardım ve barışı tesis etme operasyonlarında Türkiye'nin artan angajmanı için genellikle ileri sürülen argümanlardan biri bunun AKP'nin İslami kökleriyle alakalı olduğudur.⁴² Ayrıca, böyle aktif bir rolün Erdoğan'ın kişisel siyasi hedefleri ile güçlü bir bağlantısı olduğu da ileri sürülmektedir. Bu ilişkiyi daha iyi anlamak için her şeyden önce, TİKA aracılığıyla Türk hükümeti tarafından sağlanan resmi yardım fonları ile özel bağışlarla sağlanan ve insani yardım kurumları aracılığıyla dağıtılan yardımları ayırmak önemlidir. TİKA başlangıçta Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasının ardından Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan gibi yeni bağımsız Orta Asya ülkelerine kalkınma yardımı sağlamak için, 1992'da kurulmuştur. Bu ülkelerle olan dilsel ve kültürel bağların Türkiye'deki Avrasyacılık siyaset amaçlarıyla birleştiğinde, kalkınma yardımı, Rusya'nın bu ülkelerdeki etkisini azaltmak ve İran'ın artan bölgesel ilgisi ile rekabet edebilecek bir birincil araç olarak kabul ediliyordu. Bu yüzden TİKA, özellikle kültürel değerlerin paylaşıldığı birçok bölge ve ülkede, Türk dış politikasının önemli bir

36 Türkiye Dışişleri Bakanlığı, <http://www.turkey4unsc.org/index.php>, (Erişim Tarihi 10 Temmuz 2014).

37 Pyotr Iskenderov, “Erdoğan's Neo-Ottomanism Shift: What Makes It So Dangerous”, *Online Journal of Strategic Culture Foundation*, 2016, <http://www.strategic-culture.org/news/2016/05/21/erdogans-neo-ottomanism-shift-what-makes-so-dangerous-i.html>, (Erişim Tarihi 11 Eylül 2016).

38 “Turkish PM Storms Off in Gaza Row”, *BBC News*, 29 Ocak 2009, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/davos/7859417.stm> (Erişim Tarihi 1 Eylül 2014).

39 Robert Booth, “Israeli Attack on Gaza Flotilla Sparks International Outrage”, *The Guardian*, 31 Mayıs 2010, <http://www.theguardian.com/world/2010/may/31/israeli-attacks-gaza-flotilla-activists>, (Erişim Tarihi 4 Eylül 2014).

40 Gönül Tol, “The ‘Turkish Model’ in the Middle East”, *Middle East Institute*, 14 December 2012, <http://www.mei.edu/content/turkish-model-middle-east-0>, (Erişim Tarihi 19 Ağustos 2014).

41 Constanze Letsch, “A Year after the Protests, Gezi Park Nurtures the Seeds of a New Turkey”, *The Guardian*, 29 Mayıs 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/may/29/gezi-park-year-after-protests-seeds-new-turkey>, (Erişim Tarihi 10 Temmuz 2014).

42 B. Senem Çevik ve Philip Seib, *Turkey's Public Diplomacy*, New York, Palgrave Macmillan, 2015.

uygulama aracı haline gelmiştir.⁴³ Türki Cumhuriyetlere yapılan TİKA yardımı başta sağlık, eğitim, altyapı, tarım, kültürel mirasın korunması ve turizm alanlarında yeniden yapılanma ve kalkınma programları ile olmuştur.

TİKA, Türk dış politikasındaki değişiklikler doğrultusunda, özellikle 2002'den itibaren Orta Asya ve Kafkasya bağlamı dışında da çalışmaya başlayarak, Pasifik ve Güney Amerika'dan Afrika, Orta Doğu ve Balkanlar'a kadar dünya çapında 110 farklı ülkede faaliyet göstermektedir.⁴⁴ Bu haliyle TİKA, Türk dış politikasının uygulanmasındaki en önemli araçlardan biri haline gelmiştir. Bu esasen İngiltere'nin Uluslararası Kalkınma Departmanı (DfID) ya da ABD'nin Uluslararası Kalkınma Ajansı'nın (USAID) kendi hükümetlerinin dış politikalarındaki rollerinden çok da farklı değildir. Fakat TİKA'yı ilginç bir vaka haline getiren, bütçesinin 2002'deki 85 milyon dolardan 2011'deki 1.3 milyar dolara artmış olmasıdır.⁴⁵ Bu noktada, Afganistan, Bosna-Hersek, Gazze ve Somali gibi Müslüman ülkelerdeki insani yardım ve kalkınma programlarının yanı sıra, TİKA'nın Kamerun, Çad, Etiyopya, Gürcistan, Nijer, Sırbistan, Sri Lanka ve Ukrayna gibi diğer pek çok ülkede de aktif olduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle, en azından resmi Türk kalkınma yardımı düşünüldüğünde bunun belirli bir İslami gündemi olduğunu iddia etmek zordur.⁴⁶ Aslında, bunu yapmak yukarıda bahsi geçen 2002'dan bu yana Türk dış politikasında yaşanan değişimi görmezden gelmek olacaktır. Nitekim küresel bir oyuncu olma çerçevesinde bir dış politika geliştiren Türkiye'nin yardım politikalarını İslami gündem üzerinde yoğunlaştırması seçeneklerini büyük ölçüde daraltmak olacaktır. Zaten dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu da Türkiye'nin insani yardım politikasını "insani diplomasi" çerçevesinde tanımlamış ve bunun insani yardımda bulunmaktan daha fazlası olduğunu ifade etmiştir:

Realist, idealist ayrımı görünürde yaşanan bu ayrımların ötesinde, yumuşak güç, sert güç ayrımlarının ötesinde insan odaklı bir diplomasi döneminin başlaması gerekir. Bütün insanlığı ilgilendiren çevre politikalarından, bütün insanlığın geleceğini ilgilendiren enerji politikalarına kadar küresel politika bağlamında olduğu kadar gıda programlarına, her bir insanın onurunun başlı başına bütün insanlığa eşit olduğu anlayışıyla bir yeni diplomasi dili geliştirme ihtiyacı var. Türkiye olarak biz buna öncülük etmeye kararlıyız. Ve devletimize biçtiğimiz rol... Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni müşfik ve muktedir bir devlet olarak inşa etmek(tir). Müşfik olacaksınız ki vicdanınızın nerelere gitmesi gerektiğini, nerelere ulaşması gerektiğini vicdanınız size söylesin. Eğer bunlardan biri eksik olursa ya zulümdür ya da acizettir. İşte insani diplomasiden kast ettiğimiz bu.⁴⁷

Başka bir deyişle, Akpınar'ın⁴⁸ da ifade ettiği gibi Davutoğlu'nun insani diplomasi yaklaşımı vicdan ve güç arasında dengeyi bulabilmeye dayanmaktaydı ve Türkiye'nin insanîyetçilik politikalarını da bu tür bir dış politika çerçevesine oturtmaya çalışıyordu. Türk insani diplomasının çok taraflı olması da, bir dizi devlet ve sivil toplum aktörlerini içermesi ve insan odaklı bir perspektif içinde Türkiye'nin diplomatik, insani ve ekonomik kapasitelerinin koordineli şekilde kullanılması anlamına gelmektedir.

43 Bkz Cemalettin Hasimi, "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation", *Insight Turkey*, Cilt 16, No.1, 2014, s.127-145; TİKA, "About Us", <http://www.tika.gov.tr/en/about-us/1>, (Erişim Tarihi 10 Ağustos 2014).

44 Ayrıntılar için bkz. <http://www.tika.gov.tr/en> (Erişim Tarihi 9 Eylül 2016).

45 TİKA, <http://www.tika.gov.tr>, (Erişim Tarihi 11 Ağustos 2014).

46 Hasimi, "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation",

47 "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma", Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2 Ocak 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa, (Erişim Tarihi 1 Mart 2015).

48 Pınar Akpınar, "Turkey's Peacebuilding in Somalia: the limits of humanitarian diplomacy", *Turkish Studies*, Cilt 14, No.4, 2013, s.735-757.

Bu arada, özel bağış yoluyla oluşturulan yardım fonları söz konusu olduğunda iki ana özellik not edilmelidir. İlk olarak, insani krizler için düzenlenen bağış kampanyalarına Türk halkında giderek artan bir ilgi oluştuğudur. Örneğin, Somali ve Myanmar'daki Arakanlı Müslümanlarına yönelik yardım kampanyalarına ve Suriye'den gelen mülteci akını için Türk halkı bağışlarında cömert davranmıştır.⁴⁹ Bu kısmen, Türkiye'nin on yıl öncesine göre nispeten daha zengin bir ülke olmasından dolayıdır. Ayrıca, dünyanın farklı yerlerinde Türk dış politikasının giderek aktif katılımı ile Türkiye'de küresel sorunlara karşı daha fazla farkındalık oluşmuştur. Bununla beraber, Ağustos 1999 Marmara depreminden sonra, Türkiye'de ve uluslararası boyutta insani yardım ve yeniden yapılanmanın sağlanması için çalışan Türk yardım kurumlarının sayısı ve kapasitelerinde önemli gelişmeler olduğunu göz önünde tutulmalıdır.⁵⁰ İkincisi, ülkenin sosyo-politik ve kültürel hayatında çok aktif olan çeşitli İslami tarikatlar özellikle Müslüman ülkelerdeki krizler için, yardım kampanyalarına hız vermişlerdir. Yardım programları için kendi özel bağışlarını kullanmanın yanı sıra, İslami değerler üzerinden AKP ile güçlü bağlara sahip bu tarikat bağlantılı Türk insani yardım kurumları uluslararası arenada da daha aktif olmaya başlamışlardır. Uluslararası yardım bağlamında TİKA gibi devlet yardımı aktörleri ile tarikat odaklı yardım kurumları arasında güçlü bir işbirliği oluşmuştur.⁵¹ Bu da son yıllardaki Türk insani yardımının İslam-merkezli yardım imajının doğmasına neden olmuştur.

Somali Örneğinde Türk İnsani Yardımı Trendleri

2009'da Türkiye'nin Afrika kıtasında sadece 12 Büyükelçiliği varken, 2016'da bu sayı 35'dir. Benzer şekilde 2009'da Ankara'da 10 Afrika Büyükelçiliği varken, şimdi bu sayı 28'dir. AKP Hükümeti'nin "Afrika Açılımı" çerçevesinde Türkiye Ağustos 2008'de Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi'ne ev sahipliği yapmış, ardından Afrika Birliği, Türkiye'yi "Stratejik Ortak" ilan etmiştir.⁵² Mayıs 2011'de İstanbul, 4. BM En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'nı ağırlamıştır.⁵³ Batı Avrupalı ya da ABD ve Çin gibi ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye, Afrika siyaset ve ticaret çevrelerinde nispeten yeni bir aktördür. Yine de ulaşım bağlantılarını, ticaret ve eğitim gibi yumuşak güç araçlarını etkin bir şekilde kullanarak kıtadaki etki alanını kısa zamanda genişletmeyi başarmıştır.⁵⁴

En genelleştirilmiş ve basitleştirilmiş şekliyle bu süreç şu şekilde tarif edilebilir: Bir Afrika ülkesi stratejik dış politika önceliği olduğunda Türkiye Dışişleri Bakanlığı o ülkedeki diplomatik varlığını kurar ve muhtemelen Türk Hava Yolları bu ülkeyi uçuş noktalarına dâhil edeceğini duyurur. Bunu geniş bir yelpazede çalışan Türk firmaları tarafından oluşturulan ekonomik bağlantılar takip eder. Bu arada, Dışişleri Bakanlığı, muhtemelen ticaret, akademik ve kültürel alanlardaki etkileşim düzeyini arttırmak için Türkiye ile bu ülke arasındaki mevcut vize rejiminin kolaylaştırılması için bir

49 Ayrıntılar için bkz. <http://www.tika.gov.tr> (Erişim Tarihi 5 Eylül 2016).

50 Bkz Derya Deniz, "Top Development Aid Agencies in Turkey: A primer", *DEVEX*, 5 Nisan 2011, <https://www.devex.com/news/top-development-aid-agencies-in-turkey-a-primer-73930>, (Erişim Tarihi 12 Eylül 2014); Türk Dışişleri Bakanlığı, "Turkey's Humanitarian Assistance", <http://www.mfa.gov.tr/humanitarian-assistance-by-turkey.en.mfa>, (Erişim Tarihi 9 Ağustos 2014).

51 Bkz. Theodore Baird, "The Geopolitics of Turkey's 'Humanitarian Diplomacy' in Somalia: A Critique", *Review of African Political Economy*, 2015, s.470-477; Akpınar, "Turkey's peacebuilding in Somalia".

52 Türk Dışişleri Bakanlığı, "Turkey-Africa Relations", <http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa>, (Erişim Tarihi 12 Eylül 2016).

53 Türkiye Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>, (Erişim Tarihi 10 Temmuz 2014).

54 Alpaslan Özerdem, "How Turkey is Emerging as a Development Partner in Africa" *The Guardian*, 10 Nisan 2013, <http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2013/apr/10/turkey-development-partner-africa>, (Erişim Tarihi 10 Ocak 2015).

dizi önlem alır.⁵⁵ Bu tedbirlerin bazıları diğer ülkeler tarafından da ikili ilişkilerin geliştirilmesi için kullanılan geleneksel uluslararası ilişkiler yöntemleri olarak görülebilir, ama Türkiye'nin başarılı bir şekilde gerçekleştirdiği, diplomasi, ekonomi, ticaret, ulaşım, insani yardım, kültür ve eğitim gibi farklı alanları koordineli bir şekilde harekete geçirebilmesi olmuştur.⁵⁶ Bunun en güzel örneği de Türkiye'nin Somali'deki insani yardım varlığıdır. Türkiye Somali'deki insani yardım ve barışın tesisi çalışmalarında çok kısa bir sürede en aktif oyunculardan biri haline gelmiştir ve Uluslararası Kriz Grubu'na göre "korkulması gereken bir dış güç değil, taklit edilmesi gereken bir ülke" olmuştur.⁵⁷

Bu çerçevede Somali örneğine daha yakından bakmak Türkiye'nin insani yardım politika ve uygulamaları konusunda bize önemli çıkarımlar sunacaktır. Ağustos 2011'de Başbakan Erdoğan, ailesi, bazı bakanlar, birçok yardım örgütü temsilcileri, iş insanları ve ünlülerin oluşturduğu 200 kişilik büyük bir heyetle birlikte Somali'ye gitti. Son 20 yılda Somali'yi ziyaret eden Afrikalı olmayan ilk lider olarak uluslararası medyanın da büyük ilgisini çeken bu ziyaret, aynı zamanda öteki ülkelerin uzun zamandır Somali'ye ilgi göstermediklerinin de altını çizdi.⁵⁸ Bu ziyareti Kasım 2011'de Türk Büyükelçiliği'nin Mogadişu'da yeniden açılması izledi.⁵⁹ Bunu takiben de Türk Kızılayı ve TİKA gibi Türk yardım kuruluşları Somali'de ve özellikle başkent Mogadişu'da altyapı, sosyal yardım ve hizmet sektörlerinde aktif rol almaya başladılar. Bu yardımlardan bazıları, yıllardır birikmiş çöp dağlarını temizlemek, şehir halkına temiz su sağlamak, hastaneler inşa etmek, yolları ışıklandırmak, öksüzlere bakmak ve yerinden oynatılmış Somaliler için kamplar açmak şeklinde olmuştur. Türkiye Somali'ye 2001'de 49 milyon dolar bağışlarken, ancak özel bağış seferberliğinin başarılı olması ile toplamda 365 milyon dolar gibi bir toplama ulaşıldı.⁶⁰ Somali'deki BM İnsani Yardım Koordinatör Yardımcısı Kilian Kleinschmidt yerinden oynatılmış Somaliler için Türk Kızılayı tarafından açılan kampları bütün Somali coğrafyasında yerinden oynatılmış Somalilerin "gün boyunca ne yiyecekleri ya da nerede uyuyacaklarını düşünmedikleri ya da tecavüze uğrayıp uğramayacakları konusunda endişelenmelerinin gerekmediği yerler" olarak tarif etmesi Türk insani yardımının Somali için önem ve farkını ortaya koymuştur.⁶¹ 2012'de ise 1.200'ün üzerinde Somalili öğrenciye yaklaşık 70 milyon dolar toplam değerinde Türkiye'de öğrenim görmek için burs sağlanmıştır. Türk Hava Yolları bu dönemde Mogadişu için Afrika dışında tek uluslararası uçuş noktasını sağlamaya başlamış ve uzun zaman Türk Büyükelçiliği Mogadişu'daki tek yabancı temsilcilik olarak kalmıştır. O dönemde Somali Dışişleri Bakan Yardımcısı olan Jamal Mohamed Barrow yaptığı bir açıklamada Türkiye'nin Somali'deki insani

55 Bkz. Bayram Balci, "The Gülen Movement and Turkish Soft Power", *Carnegie*, 4 Şubat 2014, <http://carnegieendowment.org/2014/02/04/gülen-movement-and-turkish-soft-power>, (Erişim Tarihi 10 Eylül 2014); Alpaslan Özerdem, "Turkey as a Rising Power: An Emerging Global Humanitarian Actor", Zeynep Sezgin ve Dennis Dijkzeul (der.), *The New Humanitarians in International Practice*, Londra, Routledge, 2015, s.64-82.

56 Alpaslan Özerdem, "Turkey's New Humanitarian Approach in Somalia", *NOREF Policy Brief*, Ocak 2013, http://www.Tank_NOREF_Turkey_Somalia_Dec_2013_FINAL.pdf, (Erişim Tarihi 19 Şubat 2015).

57 ICG, "CG, Assessing Turkey's Role in Somalia", *Policy Briefing*, No.92, 8 October 2012, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/horn-of-africa/somalia/b092-assessing-turkeys-role-in-somalia.pdf>, (Erişim Tarihi 9 Ağustos 2014).

58 "Somalia Famine: Turkish PM Erdogan Visits Mogadishu", *BBC News*, 19 Ağustos 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-14588960>, (Erişim Tarihi 15 Ağustos 2014).

59 "Press Release Regarding the Re-opening of the Turkish Embassy in Mogadishu", Türkiye Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/no_-248_-1-november-2011_-press-release-regarding-the-re-opening-of-the-turkish-embassy-in-mogadishu.en.mfa, (Erişim Tarihi 19 Temmuz 2014).

60 Bkz. Julia Harte, "Turkey Shocks Africa", *World Policy Institute*, 2012, <http://www.worldpolicy.org/journal/winter2012/turkey-shocks-africa>, (Erişim Tarihi 10 Haziran 2014); Alpaslan Özerdem, "Turkey-An Emerging Peacebuilding Actor in Africa", 8 Temmuz 2013, https://www.frient.de/news/details/news/turkey_an_emerging_peacebuilding_actor_in_africa/, (Erişim Tarihi 21 Mart 2015).

61 Harte, "Turkey Shocks Africa".

yardım rolünü, “İnsanlar ölüyordu ama [Başbakan Erdoğan’ın] ziyareti diğerlerinin gelip Somali’yi desteklemesi için bir kapı açtı uluslararası STK’lar hep insanlar ölmeye başlayınca kadar bekler. Fotoğraf çekip Somali’deki sorun olarak gönderirler. Başbakan [Erdoğan]’ın ziyareti nedeniyle o seviyeye ulaşılmadı. Gerçekten umutları yükseltti.” şeklinde tanımlıyordu.⁶² Bu kapsamda Erdoğan’ın Somali Hükümeti tarafından “Somali Halkının Adamı” olarak seçilmesi ve Somali’nin Ankara Büyükelçisinin Türkiye’yi “Somali’ye Allah tarafından gönderilen bir kurtarıcı” olarak tanımlaması, Türkiye’nin Somali için öneminin altını çizmekteydi.⁶³

Türkiye’nin Somali’de bir yardım aktörü olarak bu şekilde itibar sahibi olması için bir dizi neden vardır. Her şeyden önce, Ağustos 2011’de Erdoğan’ın tarihi ziyareti “kalplerin ve zihinlerin” kazanılmasında önemli bir rol oynamıştır. Erdoğan’ın ziyareti ailesi ile birlikte yapmış olması ve korunması için AMISOM⁶⁴ askeri güçlerini kullanmama kararı da Somalilere önemli bir güven duygusu aşılamıştır.⁶⁵ Somalili bir insani yardım çalışanının “O siyasi amaçları için değil, bizim için Mogadişu’daydı.” demesi dikkat çekicidir.⁶⁶ Saha çalışması sırasında görüşülen bazı Somali Hükümeti çalışanları ise kendilerinin ABD’deki rahat yaşamlarını bırakıp Somali’ye dönmelerindeki en önemli nedenin Erdoğan’ın ziyaretinin kendilerini utandırması ve yabancı bir devlet adamının kendi vatanlarına yardım için ailesiyle birlikte gelirken kendilerinin ABD’de yaşamaya devam etmelerinin doğru olmayacağını anlamaları olduğunu belirtmişlerdir.⁶⁷ Bu tür anekdotal görüşler Erdoğan’ın ziyaretinin Somaliler için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Somalilerin ülkelerindeki uluslararası organizasyonlara büyük bir şüpheyle bakarken Türkiye gibi yeni bir yardım aktörüne en başından böyle güçlü bir güven duygusuyla yaklaşmalarında dinsel yakınlığın rolü de önemli olmuştur.

İkinci olarak, Türkiye Somali’deki en büyük bağışçı olmamakla birlikte Mogadişu sokaklarında birçok diğer aktörden daha fazla varlık göstermiştir. Diğer kurumlar güvenlik tehditleri nedeniyle Somali’deki programlarını Nairobi’den uzaktan yönetim yöntemiyle uygularken ya da yabancı kuruluşların çoğu AMISOM üssünde konaklarken, Türk insani yardım aktörleri şehirde yaşayıp kendi programlarını uygulamayı sürdürmüşlerdir. İngiltere’nin Somali Büyükelçisi Matt Baugh’ye göre, “Türkler işlevsel olarak ne yapmanın mümkün olduğunu göstermiştir. Karşı konulması gerçekten güç bir siyasi kuvvet getirdiler. Yakından ilgilendiler.”⁶⁸ Mogadişu’daki saha araştırması sırasında, Türk yardım aktörlerinin yerel nüfus tarafından ne kadar sevildiği de çarpıcı şekilde gözlemlenmiştir.

Üçüncüsü, ülkedeki Türk yardımları Somalilerin günlük yaşamlarındaki somut alanlara odaklanmıştır. Örneğin, yıllardır devam eden iç savaş yüzünden Mogadişu’nun sokaklarında biriken çöpler çürümekte ve halk için çok büyük bir sağlık riski oluşturmaktaydı. Türk Kızılayı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin kamyon ve diğer ekipmanı yardımıyla, çöp toplama görevini üstlenmiş, ilk etapta 750 bin tondan fazla birikmiş atık toplanmış ve hizmet Türk insani yardımı sayesinde hala

62 “Interview with Mr. Jamal Mohamed Barrow, Deputy Foreign Minister of Somalia 2013, *Center for Strategic Research (SAM)*, 2013, <http://sam.gov.tr/interview-with-mr-jamal-mohamed-barrow-deputy-foreign-minister-of-somalia/>, (Erişim Tarihi 5 Eylül 2014).

63 Ibid.

64 AMISOM (*African Union Mission in Somali*) Somali’deki barış operasyonunu desteklemek amacıyla 2007 yılında Afrika Birliği tarafından oluşturulmuş bölgesel barış gücüdür.

65 Daniel Tavrov, “Why Turkey is Coming to Somalia’s Aid?”, *International Business Times*, 8 March 2012.

66 Bir Somali yardım kuruluşu yöneticisiyle gerçekleştirilen mülakattan, Mogadişu, 8 Haziran 2014.

67 Somali Hükümeti’nde değişik kurumlarla çalışan ABD’den göç etmiş Somalilerle gerçekleştirilen mülakatlardan, Mogadişu, 7-10 Haziran 2014.

68 Andrew Harding, “Turkey– Somalia Aid Pioneers?”, *BBC News*, 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-17124899>, (Erişim Tarihi 10 Mart 2015).

devam etmektedir.⁶⁹ Türk yardım kuruluşları ayrıca okullar, hastaneler ve yetimhaneler inşa ederek halkın hizmetine sunmuştur.⁷⁰ Örneğin, Yardım Eli isimli özel yardım kuruluşu halen bölgenin en büyük kadın ve çocuk hastalıkları hastanelerinden birini Mogadişu'da inşa etmektedir. Türkiye Sağlık Bakanlığı sadece bölgenin en büyük hastanesini açmakla kalmamış, aynı zamanda beş yıl için Türk yardım kurumları tarafından işletilmesini sağlamıştır.⁷¹ İHH ise 400 yatak kapasiteli ve 1200 öğrenci için bir okul ile bir yetimhane açmıştır. Bunun yanında her kurs döneminde 30 öğrenci alan ve saha çalışması yapıldığı zamana kadar 300 mezun veren bir tarım okulu da İHH'nın faaliyetleri arasındadır. TİKA ise, Mogadişu'nun ana yollarını imar etmiş ve sokak aydınlatması için yatırım yapmıştır.⁷²

Dördüncü olarak, Somali'deki Türk yardım varlığı için en önemli destek araçlarından biri Türk Havayolları'nın İstanbul-Mogadişu bağlantısı olmuştur. Bu ulaşım bağlantısı Somali halkının güveni ve desteğini kazanmada önemli bir rol oynamıştır. İstanbul'un kendileri için bir uçuş noktası olması, Somalilere dünyaya açılan pencere vazifesi görmektedir. Diğer bir deyişle, ülkelerindeki Türk varlığı Somalilerin gözünde sadece insani yardımda önemli bir boşluğu doldurmakla kalmamış, aynı zamanda eğitim ve sağlık ihtiyaçları ile ticaret ve seyahat fırsatları da sağlamıştır.⁷³ Bu arada, Türkiye Büyükelçiliği diğer elçiliklerin aksine şehir merkezinde yer almakta ve diğer Büyükelçilikler gibi Mogadişu havaalanı yakınındaki AMISON askeri üssünü kullanmamaktadır. Böyle bir bağ dünyanın geri kalanından izole edilmiş durumda olan Somalili insanların geleceklere için duydukları güven ve itimat üzerinde önemli etkileri olmaktadır.⁷⁴ Savaşın parçaladığı toplumları barış inşası hedefiyle seferber edilebilmek için, öncelikle barışı önemli net somut gelişmeler ile göstermek gerekir. Bu nedenle Somalilerin gözünde Türkiye Büyükelçiliği'ni şehir merkezinde görebilmek ya da İstanbul'a doğrudan uçabilmek hayatın normalleşmesine dair çok önemli işaretlerdir.

Beşincisi, Türk yardım kuruluşları Somali'ye diğer uluslararası yardım aktörlerinin yerel halkın gözünde kötü bir imajının olduğu bir ortamda girmiştir. Yeni bir aktör olarak Türkiye'nin en büyük avantajı İngiltere gibi bölgede sömürgeci geçmiş (Somaliland) olmaması ya da ABD gibi daha önce ülkeye askeri müdahalelerde bulunmamış olmasıdır. Her ne kadar BM ve Avrupa Birliği ülkede uzun zamandır insani yardım ve barış inşası konularında çalışmaktaysalar da, ne yazık ki yerel halk arasında kötü bir üne sahiptirler.⁷⁵ Saha çalışmasında konuştuğumuz birçok Somalili yetkili bu uluslararası kuruluş ve aktörlerin Somalilerin hayatını değiştirebilme adına şimdiki kadar pek bir şey yapmadıklarına dair görüşlerini paylaşmışlardır. Saha çalışmasında gözlemlediğimiz Somalilerle uluslararası toplum ve aktörleri hakkında büyük bir güven bunalımı olduğudur. Ayrıca Türk yardım kurumlarının çok daha kısa bir sürede ve çok daha az fon kullanarak gerçekleştirdikleri etkin insani yardım çalışmaları, yerel halkın gözünde uluslararası kuruluşların kendileri için sağlanan yardım fonlarını şimdiki kadar boşa harcadıkları inancını daha da güçlendirmiştir.⁷⁶

69 Türk Kızılayı temsilcileriyle gerçekleştirilen mülakatlardan, Mogadişu, 9 Haziran 2014.

70 Türk yardım kurumlarıyla gerçekleştirilen mülakatlardan, Mogadişu, 7-10 Haziran 2014.

71 İHH temsilcisiyle gerçekleştirilen mülakattan, Mogadişu, 11 Haziran 2014.

72 Özerdem, "Turkey as a Rising Power"

73 Harding, "Turkey – Somalia Aid Pioneers?"

74 Laura Hammond ve Hannah Vaughan-Lee, "Humanitarian Space in Somalia: a scarce commodity", *HPG Working Paper*, Nisan 2012, <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/7646.pdf>, (Erişim Tarihi 12 Ağustos 2014).

75 Somali yardım kurumları ve hükümet yetkilileriyle gerçekleştirilen mülakatlardan, Mogadişu, 9-12 Haziran 2014.

76 Ahmed Ali, "Turkish Aid in Somalia: the irresistible appeal of boots on the ground", *The Guardian*, 30 September 2013, <http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2013/sep/30/turkey-aid-somalia-aid-effectiveness>, (Erişim Tarihi 18 Ağustos 2014).

Son olarak, Somaliler uluslararası toplumun ülkelerinde bulunma motivasyonlarına şüpheyle yaklaşırken, ülkedeki Türk varlığını bağımsız ve nötr olarak algılamaktadırlar. Uluslararası toplumun maddi yardım programlarına katılımını kendi jeopolitik çıkarları ya da son zamanlarda keşfedilen *off-shore* petrol ve gaz kaynaklarının sömürülmesi için olduğunu düşünürken, Türklerin Somali'de Somali'ye yardım için bulunduğu şeklinde pozitif bir algıları vardır. Bunda Türk yardım aktörlerinin diğer uluslararası aktörlerle önemli bir koordinasyona girmeden programlarını sağlamış olması önemli bir rol oynamıştır. Türk yardım kuruluşlarına göre, uluslararası aktörlerle birlikte çalışmak kendilerinin tarafsızlık imajına büyük ölçüde zarar verebilirdi.⁷⁷ Güçlü İslami kökleri olan bazı Türk yardım kurumları içinse Batılı aktörlerle işbirliği yapmak zaten ideolojik olarak da mümkün değildi. Daha taktiksel düzeyde, işbirliğine gitmek aslında Türk insani yardım kurumlarına daha fazla fona ulaşmakta yardımcı olabilirdi ama uluslararası toplumun ülke içindeki negatif imajı bunu önlemiştir. Aslında, Türk yardım kuruluşlarının başta Körfez ülkeleri olmak üzere diğer Müslüman yardım aktörleriyle de aralarına mesafe koymuş olduğuna dikkat etmek önemlidir. Bu nedenle, Türk insani yardım aktörlerinin uluslararası aktörlerle işbirliğine gitmemesi ya da tam anlamıyla koordineli davranmaması Müslüman-Batılı karşıtlığı perspektifinden görülmemelidir. Somali'nin özel sosyo-politik yardım bağlamı hem Türk insani yardımının belli bir şekilde algılanmasını sağlamış, hem de Türk yardım aktörlerinin belli bir çerçevede hareket etmesini gerektirmiştir.

Somali'de hizmet veren Türk yardım aktörleri ile görüşmeler sırasında tüm katılımcılardan Türkiye'nin Somali'de ki rolünü açıklamaları istenince çoğunluk, dini, tarihi ve kültürel bağlara sahip nüfusa yardıma dayanan, kendi eylemleri için insanîyetçilik motivasyonunun altını çizmişlerdir. Bunun yanında devletler ve milletler arasında "karşılıklı bağımlılık" esasına göndermeler yaparak, Türkiye'nin insanîyetçilik anlayışının "fedakârlık sorumluluğu" bağlamında görülmesi gerektiği görüşünde olanlar da vardır. Türkiye'nin emperyalist amaçları olmadığını ve Somali'de ki doğal kaynakların sömürülmesi için gizli bir gündemi bulunmadığını vurgulamışlardır. Türk yardım kuruluşları olarak Somali'ye gelmelerinin nedeninin kimsenin yardım etmediği bir ülkeye insani yardım olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan bir Türk insani yardım görevlisi, "Tabii ki bazı İslami önceliklerimiz olabilir, ama bizim amacımız her zaman insani olmuştur." ifadesini kullanmıştır.⁷⁸ O dönemde Türkiye Cumhuriyeti Mogadişu Büyükelçisi olan Cemalettin Kani Torun'a göre ise, Somali'deki korkunç insani kriz koşulları Türkiye'yi Somali'ye getirmiştir. Erdoğan'ın ziyaretinden sonra, 365 milyon dolar tutarındaki özel bağış programları geniş bir yelpazede uygulanmışken Somali'nin artık Türkiye'nin "Afrika Açılımı" politikasının en önemli unsuru haline geldi. Büyükelçi ayrıca, "Türk Büyükelçiliği ülkeye Türk yatırımlarını çekmek ve her iki taraf için 'kazan-kazan' senaryoları oluşturmak için çalışıyor." diyerek, Türkiye'nin Somali'deki rolünün insani yardım sağlamaktan daha geniş olduğuna dikkat çekmiştir.⁷⁹ Ayrıca, Somali'nin jeopolitik önemi Türkiye'nin bölgede aktif olmak istemesi için bir sürpriz olmamalıdır. Görüşülen bir Türk yardım çalışanı ilginç bir noktayı şu şekilde tespit etmiştir: "Somali Türkiye'nin kendi gücünün farkına varmasını sağlamıştır ve bu da Erdoğan için çok önemlidir." Erdoğan'ın pragmatik bir lider olduğunu işaret ederek devam eden yardım çalışanı, "Somali'de yaptığı Türkiye'nin kendi kaynakları ile neler yapabileceğini göstermiştir. Bir başka deyişle, Erdoğan'ın Somali'de yapmaya çalıştığı Türkiye'nin varlığını yükselen bir güç olarak güçlendirmektir ki, bu geleneksel güçleri korkutmuş olup, artık bu bir çatışmaya dönüşmüştür."⁸⁰

77 TİKA'nın Somali yetkilileriyle gerçekleştirilen mülakattan, Mogadişu, 12 Haziran 2014.

78 Bir Türk insani yardım kuruluşu temsilcisiyle yapılan mülakattan, Mogadişu, 7 Haziran 2014.

79 Mülakatın yapıldığı dönemde Türkiye'nin Somali Büyükelçisi Cemalettin Kani Torun'la gerçekleştirilen görüşmeden, Mogadişu, 10 Haziran 2014.

80 Bir Türk insani yardım kuruluşu temsilcisiyle yapılan mülakattan, Mogadişu, 10 Haziran 2014.

Sonuçlar

Genel olarak, Somali'deki Türk yardım deneyiminin analizi Türkiye'nin artık uluslararası ilişkiler içinde utangaç bir aktör olmadığını ve insani yardım sektöründeki giderek artan varlığını göstermektedir. Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ticaret, eğitim ve kültür alanındaki ilişkilerini daha da geliştirmeye çalışmasına paralel olarak, gelecekte Somali benzeri diğer yardım ortamlarının oluşması muhtemeldir. Fakat Türkiye'nin böyle ortamlardaki insani yardım politikasının temel özellikleri neler olmalıdır sorusu önemlidir. Ayrıca, Türkiye, Afrika'daki artan ilgisinin kıtanın doğal kaynaklarıyla alakalı olmadığını ve yaklaşımının eşit ortaklık prensibi üzerine kurulu olduğunu iddia ettiğine göre, insani yardım yaklaşımı nasıl bir farklılık göstermelidir? Bu savaştan etkilenmiş ülkelerdeki muazzam barış inşası zorlukları bağlamında düşünüldüğünde kendine özgü insani yardım markasını geliştirmeyi gerektirecektir.

Türkiye insani yardım, barış inşası ve çatışma sonrası yeniden yapılanma konularında küresel platformda yeni bir aktördür ama Somali tecrübesi yükselen güç olarak özellikle Afrika'da ileride daha da aktif bir rol oynayabileceğine işaret etmektedir. Yardım bütçesi, resmi ve özel bağışlarla birlikte, önemli ölçüde artmış olmasına ve dünya çapındaki sorunlara yardım etmek için her zamankinden daha fazla fon ayırabilmesine rağmen, Türkiye'nin sunduğu farklılık, Somali örneğinde de görüldüğü gibi sağladığı yardımın finansman boyutu değildir. Aslında, geleneksel bağışçı ülkeler ve kuruluşlar ile karşılaştırıldığında, Türkiye'nin finansman ölçeği oldukça mütevazıdır. Fakat Türk yardımının farklılığı çatışmalardan etkilenmiş toplumlara doğrudan çalışıp, yerel toplulukların güven ve saygısını kazanmakta olmuştur. Yardımın elle tutulur ve gözle görülür şekilde çatışmadan etkilenmiş insanların en önemli ihtiyaçları üzerinde yoğunlaşmış olması ve bunun bir fedakârlık sorumluluğu ile yapılması Somalilerin ülkelerindeki Türk yardım varlığını tam anlamıyla sahiplenmelerine neden olmuştur. İnsani yardımın diğer ticari, kültürel ve diplomatik ilişkilerle koordineli şekilde ifa edilmesi bu süreci daha da güçlendirmiştir.

Öte yandan, Türkiye'nin Somali'de ki yardım çalışmaları bazı analizciler tarafından siyasi fırsatçılık olarak da görülmüştür.⁸¹ Ayrıca, TİKA'nın kendisini açıkça Türk dış politikasının bir aracı olarak kabul ettiği göz önüne alındığında, yardım programlarının üzerinde jeopolitik çıkarların etkisi de göz ardı edilemez. Daha geniş bir çerçevede, Türkiye Afrika'da aktif bir aktör olmak için yoğun bir yatırım sürecine girmiştir. Bunun birkaç nedeni vardır. Hindistan, Çin ve Brezilya gibi diğer yükselen güçler için de olduğu gibi, Türkiye de Afrika'nın ticaret, yatırım ve siyasi nüfuz için yeni fırsatlar sunan bir kıta olduğunun farkındadır. Yükselen güçler gerek doğal kaynak ihtiyaçlarının karşılanmasında ve gerekse BM Güvenlik Konseyi'nin daimi olmayan üyelikleri için yapılan ya da Olimpiyatlara ev sahipliğine karar verecek oylamalarda olduğu gibi Afrika'da yardım alan ülkeler üzerinde siyasi nüfuz oluşturmak için insani yardım politikalarıyla Afrika ülkeleriyle daha güçlü bağlar kurmak istemektedirler. Elbette bunun Batı'daki geleneksel yardım bağışçıları tarafından yıllardır yapılıyor olduğu düşünüldüğünde, Türkiye gibi yükselen güçlerin bu şekilde bir politika izlemeleri o kadar da şaşırtıcı olmamalıdır.

Başka bir deyişle, Türkiye'nin Somali ve çevresindeki bölgesel jeopolitik çıkarlarını yükseltmek istediği iddiası, diğer kilit aktörlerin benzer çıkarları ile birlikte düşünülmelidir. Örneğin, ABD'nin *El-Şebab* ile ilgili güvenlik gündemi ya da İngiltere'nin *off-shore* petrol ve gaz rezervlerinin kullanımına gösterdiği ilgi bundan farklı değildir. Bu çerçevede Türkiye gibi yükselen güçlerle geleneksel bağışçılar, insani yardım politikalarını oluşturmada güçlü benzerlikler vardır. Fakat önemli farklardan birisi,

81 ICG, "CG, Assessing Turkey's Role in Somalia".

yükselen güçlerin insani yardımın bir parçası olarak iyi yönetim ve insan hakları konularına daha az vurgu yapmakta olduğudur. Bu çerçevede, yükselen güçlerin yardımlarında siyasi koşulluluğu kullanmamaları birçok Afrika ülkesi için cazip bir alternatif haline gelmektedir. Afrika ülkeleri ile herhangi bir sömürge geçmişi olmayan Türkiye gibi yükselen güçler ise daha eşit ortaklıklar kurma temelinde ilişkiler geliştirebildiklerinden insani yardım politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında önemli bir avantaj kazanmaktadırlar.

Yükselen bir güç olarak Türkiye ve geleneksel aktörler arasındaki ilişkilerin geleceği konusunda bu nokta son derece önemlidir. Nitekim 2011'den bu yana Somali'deki Türk deneyiminin her iki tarafı da şaşırttığı görülmektedir. İnsani bir aktör olarak Türkiye'nin böyle olumlu bir performansının geleneksel yardım aktörleri tarafından beklenmediği açıktır. Muhtemelen, geleneksel yardım aktörleri Erdoğan'ın ziyaretinden sonra Türkiye'nin Somali'deki yardım angajmanının kısa süreli olmasını bekliyorlardı. Bu noktada Türk varlığının Somalililer tarafından yüksek seviyede sahiplenilmesinin geleneksel aktörler tarafından başlangıçta anlaşılmasının zor olduğu ortadadır. Fakat şimdi Türk yardımının sağlanma şeklinin bunda önemli bir rol oynadığını onlar da tespit etmektedirler.⁸² Başka bir deyişle, Türk yardım görevlilerinin Somali'de yerel halk ile iç içe yaşayıp çalışırken, geleneksel insani yardım aktörlerinin havaalanındaki askeri üstte kendilerini halktan uzaklaştırmaları veya Nairobi'den uzaktan yönetim yoluyla programlarını yürütmeye çalışmaları bu iki aktörün Somalililer tarafından farklı görülmesine ve kabul edilmelerine neden olmuştur. Aynı zamanda, Türk insani yardım çalışanlarının ve diplomatik personelin yaşadığı saldırılar karşısında Türkiye'nin göstermiş olduğu yüksek direnç de geleneksel bağışçılar için şaşırtıcı olmuştur. Türkler diğer uluslararası personele kıyasla bu tür saldırılara daha az muhatap olmakla birlikte, *El-Şebab*'ın Türk Büyükelçiliği'ne 2013 ve 2014'de doğrudan saldırılarda bulunduğu da unutulmamalıdır. Fakat ne bu saldırılar ve ne de diğerleri Türk yardım kuruluşlarının Somalililer ile beraber yaşayıp, çalışma stratejisini değiştirememiştir ve aslında Afganistan, Bosna ve Kosova gibi diğer bağlamlardaki Türk yardım varlığı özellikleri düşünüldüğünde, bu çok da şaşırtıcı değildir. Fakat Somali'deki Türk varlığı, yerel nüfusun bağışçı ülkeyi ve onun yardım varlığını takdir etme seviyesi ve derinliği açısından tamamen benzersiz ve sıra dışı bir örnek olmuştur.

Somali'deki tecrübenin iyi anlaşılması ve diğer benzer ortamlarda uygulanabilmesi için Türkiye'nin insaniyetçilik politikasını detaylarıyla düşünüp gerekli alanlarda etkinliğini arttıracak çalışmalara ivedilikle başlaması gerekmektedir. Bunlardan en önemlisi insani yardım, barış inşası ve savaş sonrası tekrar yapılandırma konularında insan kaynaklarını eğitecek ve uluslararası seviyede bilgi ve tecrübeye sahip çalışanlarını yetiştirecek sistem ve mekanizmaların oluşturulmasıdır. Türkiye'den gelen insani yardım çalışanları büyük fedakârlıklar göstererek hem "İnsanlık" hem de "fedakârlık sorumluluğu" bilincinde Somalililere yardım etmişlerdir. Fakat insani yardım programlarının ötesinde özellikle siyasi olarak çok daha duyarlı barış inşası alanında aynı performansı gösterebilmeleri için insan kaynaklarının özel eğitim programlarıyla desteklenmesi bu süreçte çok önemli bir rol oynayacaktır.

82 Uluslararası yardım kuruluşu temsilcileriyle yapılan mülakatlardan, Mogadişu, 6-12 Haziran 2014.

Kaynakça

- Akpınar, Pınar. "Turkey's peacebuilding in Somalia: the limits of humanitarian diplomacy", *Turkish Studies*, Cilt 14, No.4, 2013, p.735-757.
- Ali, Ahmed. "Turkish Aid in Somalia: the irresistible appeal of boots on the ground", *The Guardian*, 30 September 2013, <http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2013/sep/30/turkey-aid-somalia-aid-effectiveness>, (Erişim Tarihi 18 Ağustos 2014).
- Anderson, Mary. *Do No Harm: How Aid Can Support Peace or War*, Boulder, CO, Reinner, 1999.
- Audet, François. "Humanitarian Space", R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, Londra, Routledge, 2015, s.141-152.
- Aras, Bülent. "Turkey's Mediation and Friends of Mediation Initiative", *Center for Strategic Research*. No.4, Aralık 2012, http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/12/SAM_Papers_No.4-Dec12.pdf, (Erişim Tarihi 10 Eylül 2016).
- Aynte, Abdihakim. "Turkey in Somalia: An Emerging Donor?", *Al Jazeera Centre for Studies*, 22 Mart 2012, <http://studies.aljazeera.net>, (Erişim Tarihi 10 Ağustos 2014).
- Baird, Theodore. "The Geopolitics of Turkey's 'Humanitarian Diplomacy' in Somalia: A Critique", *Review of African Political Economy*, 2015, s.470-477.
- Balci, Bayram. "The Gülen Movement and Turkish Soft Power", *Carnegie*, 4 Şubat 2014, <http://carnegieendowment.org/2014/02/04/gulen-movement-and-turkish-soft-power>, (Erişim Tarihi 10 Eylül 2014).
- Barnett, Michael. *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism*. Ithaca, NY, Cornell University Press, 2011.
- Barnett, Michael ve Thomas Weiss. (der.), *Humanitarianism in Question: Politics, Power, Ethics*. NY, Cornell University Press, 2008.
- Bellamy, Alex J. "The Responsibility to Protect", R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, London, Routledge, 2015, s.153-164.
- Best, Geoffrey. *War and Law Since 1945*, Oxford, Oxford University Press, 1994.
- Bingöl McDonald, Deniz. "Imperial Legacies and Neo-Ottomanism: Eastern Europe and Turkey", *Insight Turkey*, Cilt 14, No.4, 2012, p.101-120.
- Booth, Robert. "Israeli Attack on Gaza Flotilla Sparks International Outrage", *The Guardian*, 31 Mayıs 2010, <http://www.theguardian.com/world/2010/may/31/israeli-attacks-gaza-flotilla-activists>, (Erişim Tarihi 4 Eylül 2014).
- Broomfield, Matt. "Refugee Crisis: EU Deportations to Turkey from Lesbos Continue Despite Protests", *The Independent*, 8 Nisan 2016, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-eu-deportations-to-turkey-from-lesbos-continue-despite-protests-a6974266.html>, (Erişim Tarihi 9 Nisan 2016).
- Çevik, B.Senem ve Philip Seib. *Turkey's Public Diplomacy*, New York, Palgrave Macmillan, 2015.
- Clarke, Walter ve Jeffrey Herbst. "Somalia and the Future of Humanitarian Intervention", *Foreign Affairs*, Cilt 75, No.2, p.70-81.
- Deniz, Derya. "Top Development Aid Agencies in Turkey: A primer", *DEVEX*, 5 Nisan 2011, <https://www.devex.com/news/top-development-aid-agencies-in-turkey-a-primer-73930>, (Erişim Tarihi 12 Eylül 2014).
- "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma", Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2 Ocak 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa, (Erişim Tarihi 1 Mart 2015).
- Donini, Antonio. *The Golden Fleece: Manipulation and Independence in Humanitarian Action*, Londra, Kumarian, 2012.

- Durand, A. "Origin and Evolution of the Statues of the International Red Cross", *International Review of the Red Cross*, Cilt 23, No.235, 1983, p.175-208.
- "Dünya İnsani Zirvesi Yardım 2016", <http://whsturkey.org/tr>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).
- Erdoğan, Murat. "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması", 2014, <http://www.hugo.hacettepe.edu.tr/HUGO-RAPOR-TurkiyedekiSuriyeliler.pdf>, (Erişim Tarihi 17 Şubat 2016).
- Gavin, James. "Policy in Turkey Drives Trade with Middle East", *MEED*, 2 Temmuz 2012, <http://www.meed.com/supplements/2012/turkey-and-the-middle-east/policy-in-turkey-drives-trade-with-middle-east/3143297.article>, (Erişim Tarihi 15 Ağustos 2014).
- Gillin, Joel. "Libya Is Yet Another Reason to Be Wary of Humanitarian Interventions", *New Republic*, 2015, <https://newrepublic.com/article/121085/libya-no-model-humanitarian-intervention>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).
- Girit, Selin. "Türkiye - AB Göçmen Planı: Engellerle Dolu Bir Yol", *BBC Türkçe*, 2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160309_turkiye_ab_anlasmasi, (Erişim Tarihi 15 Mart 2016).
- "Global Humanitarian Assistance Report 2013", *Global Humanitarian Assistance*, 2013, www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2013/07/GHA-Report-2013.pdf, (Erişim Tarihi 10 Mart 2015).
- "Global Humanitarian Assistance Report 2015", *Global Humanitarian Assistance*, 2015, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/report/gha-report-2015>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).
- Güney, Aylin ve Ali Tekin. (eds.), *The Europeanization of Turkish Public Policies: A Scorecard*, Londra, Routledge, 2010.
- Hammond, Laura. "Neutrality and Impartiality", R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, Londra, Routledge, 2015, s.87-97.
- Hammond, Laura ve Hannah Vaughan-Lee. "Humanitarian Space in Somalia: a scarce commodity", *HPG Working Paper*, Nisan 2012, <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/7646.pdf>, (Erişim Tarihi 12 Ağustos 2014).
- Harding, Andrew. "Turkey – Somalia Aid Pioneers?", *BBC News*, 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-17124899>, (Erişim Tarihi 10 Mart 2015)
- Harte, Julia. "Turkey Shocks Africa", *World Policy Institute*, 2012, <http://www.worldpolicy.org/journal/winter2012/turkey-shocks-africa>, (Erişim Tarihi 10 Haziran 2014).
- Hasimi, Cemalettin. "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation", *Insight Turkey*, Cilt 16, No.1, 2014, p.127-145.
- Hiltermann, Joost. "Tackling the Syrian Refugee Crisis", 2015, <http://blog.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/2015/09/15/tackling-the-syrian-refugee-crisis/>, (Erişim Tarihi 10 Şubat 2015).
- ICG. "CG, Assessing Turkey's Role in Somalia", *Policy Briefing*, No.92, 8 October 2012, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/horn-of-africa/somalia/b092-assessing-turkeys-role-in-somalia.pdf>, (Erişim Tarihi 9 Ağustos 2014).
- "Interview with Mr Jamal Mohamed Barrow, Deputy Foreign Minister of Somalia 2013", *Center for Strategic Research (SAM)*, 2013, <http://sam.gov.tr/interview-with-mr-jamal-mohamed-barrow-deputy-foreign-minister-of-somalia/>, (Erişim Tarihi 5 Eylül 2014).
- "Iran Signs Nuclear Fuel-swap Deal with Turkey", *BBC News*, 17 Mayıs 2010, http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/8685846.stm, (Erişim Tarihi 15 Ağustos 2014).
- Iskenderov, Pyotr. "Erdoğan's Neo-Ottomanism Shift: What Makes It So Dangerous" *Online Journal of Strategic Culture Foundation*, 2016, <http://www.strategic-culture.org/news/2016/05/21/erdogans-neo-ottomanism-shift-what-makes-so-dangerous-i.html>, (Erişim Tarihi 11 Eylül 2016).
- Kaya, Karen. "Turkey's Role in Afghanistan and Afghan Stabilization", *Military Review*, July-August 2013, http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20130831_art007.pdf, (Erişim Tarihi 10 Eylül 2014).

- Kapila, M. "The Red Cross and Red Crescent", R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, Londra, Routledge, 2015, s.179-190.
- Larrabee, Stephen. "Turkey Rediscovers the Middle East", *Foreign Affairs*, July-August 2007, <http://www.foreignaffairs.com/articles/62649/f-stephen-larrabee/turkey-rediscovers-the-middle-east>, (Erişim Tarihi 20 Eylül 2014).
- Leader, Nicholas. *The Politics of Principle: The Principles of Humanitarian Action in Practice*, London, Humanitarian Policy Group Report 2 for the Overseas Development Institute, 2000.
- Letsch, Constanze. "A Year After the Protests, Gezi Park Nurtures the Seeds of a New Turkey", *The Guardian*, 29 Mayıs 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/may/29/gezi-park-year-after-protests-seeds-new-turkey>, (Erişim Tarihi 10 Temmuz 2014).
- "Life and Death in Syria", *BBC News*, 15 Mart 2016, <http://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-841ebc3a-1be9-493b-8800-2c04890e8fc9>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).
- Öner, Selcen. "Soft Power in Turkish Foreign Policy: New Instruments and Challenges", *Euxeinos* 10, 2013, http://www.gce.unisg.ch/~media/internet/content/dateien/instituteundcenters/gce/euxeinos%20folder/oener_euxeinos%2010_2013.pdf, (Erişim Tarihi 11 Eylül 2014).
- Özerdem, Alpaslan and Gianni Rufini. "Humanitarianism and the principles of humanitarian action in post-cold war context", Sultan Barakat (der.), *After the conflict: reconstruction and development in the aftermath of Conflict*. London, I. B.Tauris, 2005, s.51-66.
- Özerdem, Alpaslan. "Humanitarian cost of the media's military embeddedness in Afghanistan", Richard L. Keeble ve John Mair (der.), *Afghanistan, War and the Media: Deadlines and Frontlines*, London, Abramis, 2010, s.167-176.
- Özerdem, Alpaslan. "How Turkey is Emerging as a Development Partner in Africa", *The Guardian*, 10 Nisan 2013, <http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2013/apr/10/turkey-development-partner-africa>, (Erişim Tarihi 10 Ocak 2015).
- Özerdem, Alpaslan. "Turkey's New Humanitarian Approach in Somalia", *NOREF Policy Brief*, Ocak 2013, http://www.Tank_NOREF_Turkey_Somalia_Dec_2013_FINAL.pdf, (Erişim Tarihi 19 Şubat 2015).
- Özerdem, Alpaslan. "Turkey - An Emerging Peacebuilding Actor in Africa", 8 Temmuz 2013, https://www.frient.de/news/details/news/turkey_an_emerging_peacebuilding_actor_in_africa/, (Erişim Tarihi 21 Mart 2015).
- Özerdem, Alpaslan. "Turkey as a Rising Power: An Emerging Global Humanitarian Actor", Zeynep Sezgin ve Dennis Dijkzeul (der.), *The New Humanitarians in International Practice*, Londra, Routledge, 2015, s.64-82.
- Pictet, Jean. *The Fundamental Principles of the Red Cross: A Contemporary*, Cenevre, Henry Dunant Institute, 1979.
- Pinker, Steven. *The Better Angels of Our Nature: The Decline of Violence on History and Its Causes*, London, Allen Lane, 2011.
- "Press Release Regarding the Re-opening of the Turkish Embassy in Mogadishu", Türkiye Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/no_-248_-1-november-2011_-press-release-regarding-the-re-opening-of-the-turkish-embassy-in-mogadishu.en.mfa, (Erişim Tarihi 19 Temmuz 2014).
- Ramsbotham, Oliver, Tom Woodhouse ve Hugh Miall. *Contemporary Conflict Resolution*, Second Edition Cambridge, Polity, 2005.
- Rieff, David. *A Bed for the Night: Humanitarianism in Crisis*, Londra, Vintage, 2002.
- Slim, Hugo. "Relief Agencies and Moral Standing in War: Principles of Humanity, Neutrality, Impartiality and Solidarity", *Development in Practice*, Cilt 7, No.4, 1997, p.342-352.
- Slim, Hugo. "Putting the Individual at the Humanitarian Centre", UN OCHA (der.), *The Humanitarian Decade: Challenges for Humanitarian Assistance in the Last Decade and into the Future, Volume II*, New York, UN OCHA, 2004.

- Slim, Hugo. "Wonderful Work: Globalizing the Ethics of Humanitarian Action", R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, Londra, Routledge, 2015, s.13-25.
- "Somalia Famine: Turkish PM Erdogan Visits Mogadishu", *BBC News*, 19 Ağustos 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-14588960>, (Erişim Tarihi 15 Ağustos 2014).
- Stirk, Chloe. "Humanitarian Assistance from Non-State Donors: What is it Worth?", *Global Humanitarian Assistance Briefing Paper*, 2014, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2014/05/Humanitarian-assistance-from-non-state-donors-2014.pdf>, (Erişim Tarihi 15 Mart 2015).
- "Syria Regional Refugee Response", *UNHCR*, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, accessed, (Erişim Tarihi 7 Nisan 2016).
- Taithe, Bertrand. "Humanitarian History?", R. Mac Ginty ve Jenny H. Peterson (der.), *The Routledge Companion to Humanitarian Action*, Londra, Routledge, 2015, s.62-73.
- Tank, Pınar. "Turkey's New Humanitarian Approach in Somalia", *NOREF Policy Brief*, December 2013.
- Taşpınar, Ömer. "Turkey's Middle East Policies: Between Neo-Ottomanism and Kemalism", *Carnegie*, 7 Ekim 2008, <http://carnegieendowment.org/2008/10/07/turkey-s-middle-east-policies-between-neo-ottomanism-and-kemalism>, (Erişim Tarihi 17 Temmuz 2014).
- Tavrov, Daniel. "Why Turkey is Coming to Somalia's Aid?", *International Business Times*, 8 March 2012.
- Terry, Fiona. *Condemned to Repeat? The Paradox of Humanitarian Action*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 2002.
- "The Joint Evaluation of Emergency Assistance to Rwanda", <http://odihpn.org/magazine/the-joint-evaluation-of-emergency-assistance-to-rwanda/>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).
- "The United Nations Organization and Turkey", Türkiye Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/the-united-nations-organization-and-turkey.en.mfa>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2014). TİKA (2014) "About Us", <http://www.tika.gov.tr/en/about-us/1> (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2014).
- TİKA, <http://www.tika.gov.tr>, (Erişim Tarihi 11 Ağustos 2014).
- TİKA, "About Us", <http://www.tika.gov.tr/en/about-us/1>, (Erişim Tarihi 10 Ağustos 2014).
- Tol, Gönül. "The 'Turkish Model' in the Middle East", *Middle East Institute*, 14 December 2012, <http://www.mei.edu/content/turkish-model-middle-east-0>, (Erişim Tarihi 19 Ağustos 2014).
- "Turkish Development Agency to Open Office in Somalia", *World Bulletin*, 2011, <http://www.worldbulletin.net/?aType=haber&ArticleID=77308,August2011>, (Erişim Tarihi 12 Haziran 2014).
- "Turkish PM Storms Off in Gaza Row", *BBC News*, 29 Ocak 2009, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/davos/7859417.stm> (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2014).
- "Turkey-Africa Relations", Türk Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa>, (Erişim Tarihi 12 Eylül 2016).
- "Turkey's Humanitarian Assistance", Türk Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/humanitarian-assistance-by-turkey.en.mfa>, (Erişim Tarihi, 9 Ağustos 2014).
- Türk Kızılayı, "Kızılayın İlkeleri", <http://atasehir.kizilay.org.tr/Default.aspx?menuID=1936>, (Erişim Tarihi 10 Eylül 2016).
- Türk Kızılayı, "Temel İlkelerimiz", <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz>, (Erişim Tarihi 15 Eylül 2016).
- Türkiye Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>, (Erişim Tarihi 10 Temmuz 2014).
- Türkiye Dışişleri Bakanlığı, <http://www.turkey4unsc.org/index.php>, (Erişim Tarihi 10 Temmuz 2014).
- Vaux, Tony. "Humanitarian Trends and Dilemmas", *Development in Practice*, Cilt 16, No.3, 2006, p.240-254.
- Weiss, Thomas. *Humanitarian Business*, Cambridge, Polity, 2013.